

Obywatel w greckiej polis

Paulina Stelmaszczyk

Pytania:

1. Wyjaśnij, w jaki sposób starożytni Grecy rozumieli pojęcie polis
2. Zapisz, jakie zmiany nastąpiły w położeniu obywateli po reformach Solona i Klejstenesa.
3. Kto był uznawany za obywatela Ateńskiej polis w czasach Peryklesa?
4. Dlaczego Ateńczycy nie chcieli przyznawać obywatelstwa „obcym”?

Obywatelstwo w starożytnej polis ateńskiej

Pojęcie obywatelstwa wiązało się z poczuciem wspólnoty mieszkańców do określonej polis (miasta-państwa). Czyli nie było uzależnione od państwa a od wspólnoty, która w nim żyła.

Grecy stanowili suwerenną wspólnotę obywateli, która sama miała o sobie decydować, a struktury państwowe miały reprezentować ich interesy (a nie de facto sprawować władzę)

Początki polis

- Według miejscowej tradycji polis ateńską założyć miał heros Tezeusz

Polis ateńska, jak na warunki greckie, była dużym państwem – obejmowała całą Attykę. W skład wspólnoty, oprócz samego miasta, wchodziły również osady położone na półwyspie.

Mianem polis określano więc suwerenną wspólnotę obywateli, którzy samodzielnie decydują o sobie bezpośrednio. Polis była również wspólnotą właścicieli ziem, gdyż w okresie archaicznym tylko obywatele mogli posiadać grunty. Innych mieszkańców polis nie uważano za członków wspólnoty.

Np. Cudzoziemców mieszkających w polis, nawet od kilku pokoleń, nie traktowano jako obywateli. Z czasem pojawiło się pewne zróżnicowanie. Ci, którzy zamieszkiwali polis nazywani byli metojkami, a ci, którzy przebywali tam przez pewien czas zwano xenos. Metojkowie musieli płacić podatki i służyć w wojsku, ale dostawali opiekę prawną.

Wspólnota obywateli była zamknięta. Tylko poprzez urodzenie się można było zostać jej członkiem. Tylko mężczyzna urodzony z dwojga Ateńczyków mógł być pełnoprawnym obywatelem. Prawa polityczne nie przysługiwały kobietom i osobom, które popadły w niewolę

Obywatele Aten

1 Mężczyźni

Mieszkańcy Aten bez praw obywatelskich

2 Cudzoziemcy

3 Kobiety

4 Niewolnicy

Społeczeństwo Aten

Obywatele

- udział w Zgromadzeniu Ludowym, sprawowanie urzędów,
- służba wojskowa

Metojkowie

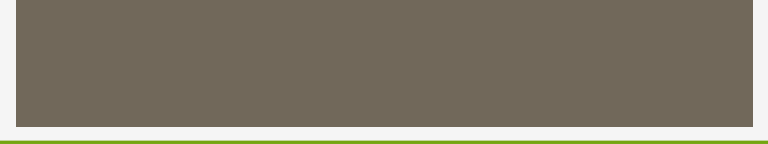
- cudzoziemcy (do grupy tej zaliczano również osoby, których jeden z rodziców nie był obywatelem)
- na stałe osiadli w Atenach

Niewolni

- Nie posiadali żadnych praw
- pracowali jako służba domowa, na roli, kopalniach etc.

Co decydowało o przynależności obywatela do odpowiedniej grupy społecznej ?

- ilość ziemi posiadanej przez członka wspólnoty decydowała czy będzie należał do arystokracji czy będzie jedynie zwykłym obywatelem
- Początkowo arystokraci (gr. *áristos* – najlepszy) rościli sobie prawo do władzy nad całą wspólnotą i decydowania o jej polityce.

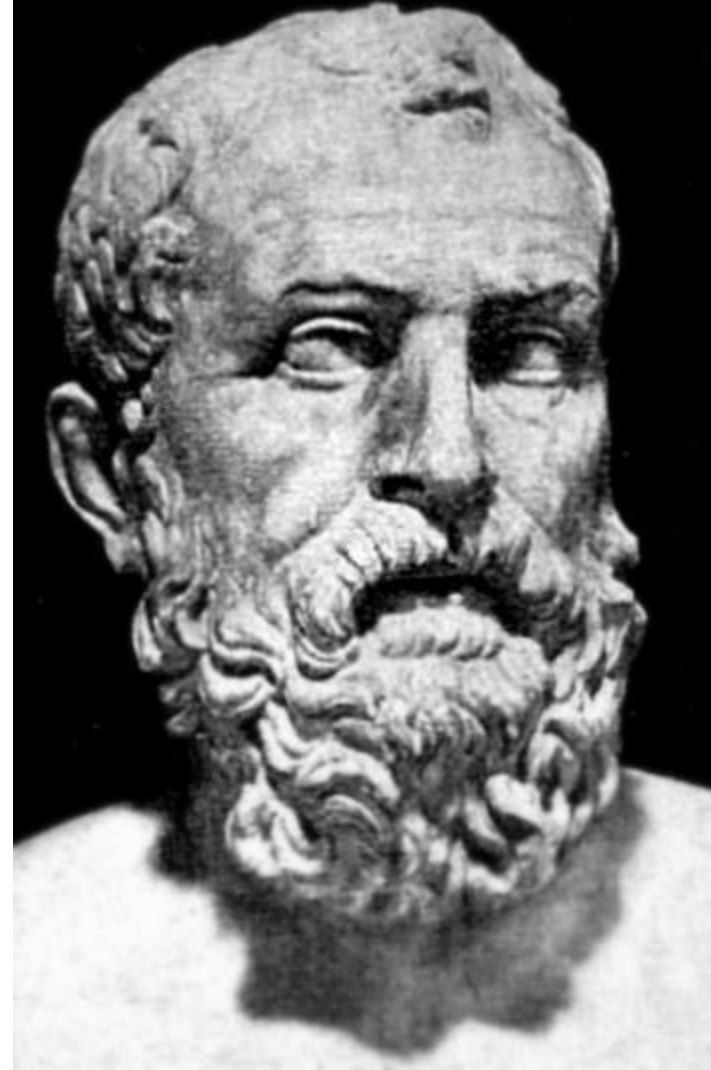

Większość ziemi oraz władzę w państwie skupiali w swoich rękach eupatrydzi (szlachetnie urodzeni). Piastowali oni wszystkie najwyższe urzędy, a po zakończonej kadencji wchodzili w skład rady zwanej areopagiem.

Pod koniec VII w. p.n.e. w Atenach zapanował głęboki kryzys agrarny. W 594 r. p.n.e. arystokracja sprawująca władzę w Atenach upoważniła Solona do przeprowadzenia istotnych zmian w państwie. Aby poprawić sytuację społeczno-ekonomiczną znacznej części obywateli, Solon ogłosił jednorazowe umorzenie wszystkich długów - „strząśnięcie długów” .

Reformy Solona – ustanowiły oligarchię.

Co ważniejsze jednak, wprowadziły cztery klasy majątkowe, zróżnicowane pod względem praw politycznych.

Klasy majątkowe określano w zależności od dochodów wyrażanych w wysokości plonów. Przynależność do grup majątkowych związana była również z uprawnieniami i obowiązkami politycznymi obywateli. Od tej pory prawo dostępu do urzędów mieli przedstawiciele trzech pierwszych klas, a najwyższe urzędy gwarantowano najbogatszym (I klasa).

- Jednocześnie członkowie tych trzech klas byli zobowiązani do ponoszenia ciężarów podatkowych
- na rzecz państwa oraz do służby wojskowej. Natomiast teci – obywatele IV klasy – byli pozbawieni
- wszelkich praw politycznych, ale zwolniono ich ze świadczeń podatkowych i służby wojskowej.

Reformy Klejstenesa (508/509 r. p.n.e.) – ustanowienie demokracji

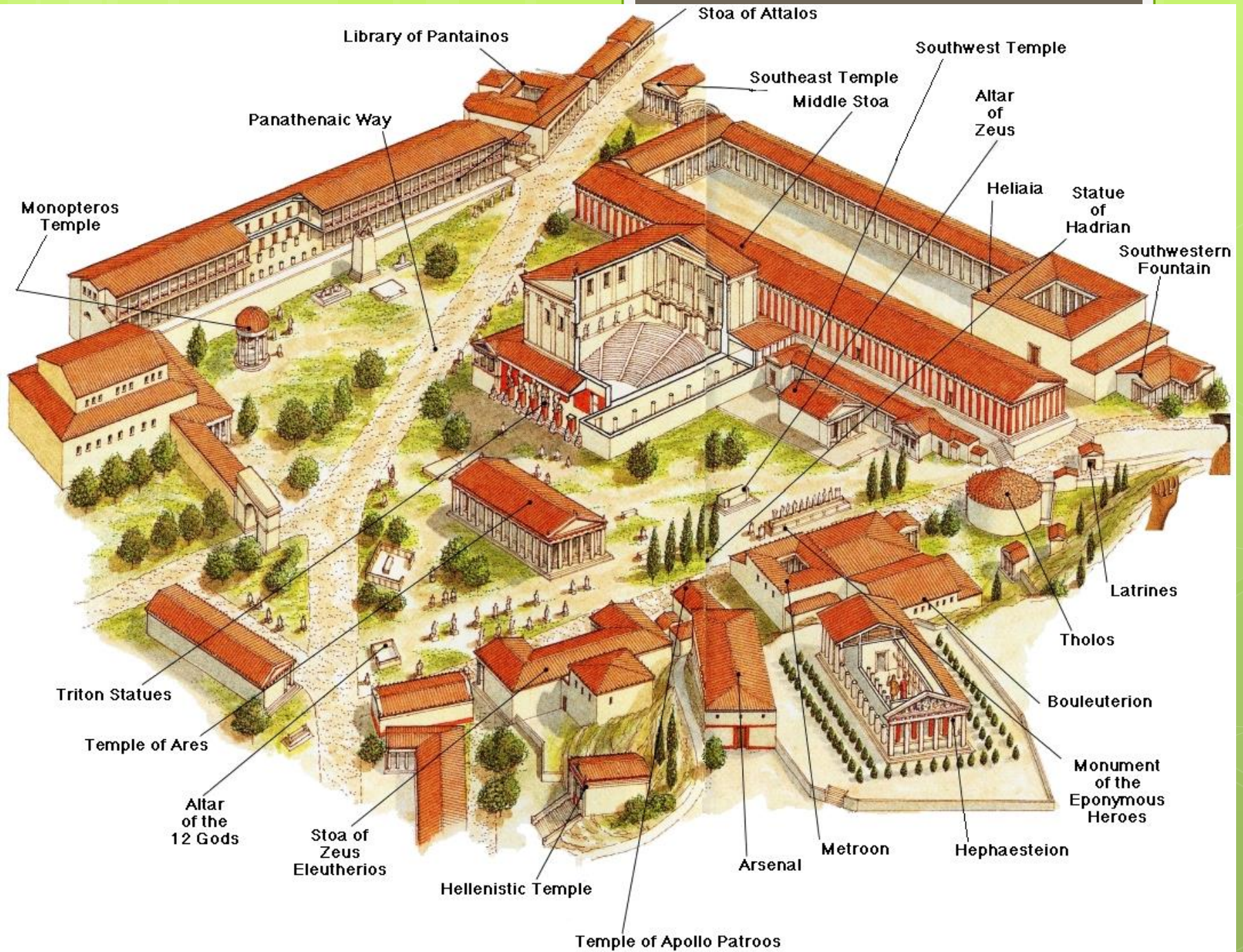
- a. podział obywateli na 10 terytorialnych fyl
- b. utworzenie Rady Pięciuset (po 50 z każdej fyli)
- c. ustanowienie ostracyzmu – procedura pozwalająca na wytypowanie osoby zagrażającej demokracji i zmuszenie jej do opuszczenia Aten na okres
- d. ustanowienie urzędu 10 strategów

Najistotniejsza z punktu widzenia społeczno-prawnego reforma Klejstenesa dotyczyła nadania obywatelstwa kolejnym grupom mieszkańców Aten. Otrzymali je metojkowie oraz potomkowie tych zależnych chłopów, którym wolność przyznał jeszcze Solon. Ponadto polityczne prawa otrzymali teci.

W obradach zgromadzenia mogli odtąd brać udział wszyscy obywatele, niezależnie od uzyskiwanych dochodów, a samo zgromadzenie ludowe stało się najważniejszym organem decyzyjnym państwa. Klejstenes powołał również Radę Pięciuset – nowy organ władzy, do którego kompetencji należało m.in. przygotowywanie obrad zgromadzenia i kontrolowanie urzędników.

Library of Pantainos

Stoa of Attalos

Southwest Temple

Panathenaic Way

Southeast Temple
Middle Stoa

Altar
of
Zeus

Monopteros
Temple

Heliaia

Statue
of
Hadrian

Southwestern
Fountain

Triton Statues

Latrines

Tholos

Bouleuterion

Monument
of the
Eponymous
Heroes

Temple of Ares

Altar
of the
12 Gods

Stoa of
Zeus
Eleutherios

Hellenistic Temple

Arsenal

Metroon

Hephaesteion

Temple of Apollo Patroos

OBYWATEL W CZASACH PERYKLESA

W 451 r. p.n.e. wybitny polityk Perykles (ok. 495–429 p.n.e.) wprowadził ustawę regulującą zasady otrzymania obywatelstwa w Atenach. Zgodnie z nią, żeby uzyskać obywatelstwo i mieć prawo zasiadania w zgromadzeniu, trzeba było urodzić się z małżeństwa dwojga obywateli (ojca i matki będących Ateńczykami) i uzyskać pełnoletność. Aby zasiąść w zgromadzeniu, Ateńczyk nie tylko musiał ukończyć osiemnaście lat, ale jeszcze odbyć dwuletnią służbę wojskową. Oznaczało to, że praktycznie udział w życiu politycznym polis obywatel ateński rozpoczynał dopiero w wieku około dwudziestu lat.

Wszyscy obywatele mieli obowiązek obrony państwa, ale już tylko najzamożniejsi zostali obciążeni liturgiami – opłatami na ważne cele publiczne, takie jak: utrzymanie okrętów wojennych, organizowanie świąt czy spektakli teatralnych.

W Atenach obywatel mógł także utracić swoje prawa. Służyła do tego atimia- oznaczała degradację obywatela z punktu widzenia ideałów demokratycznych polis.

Instytucje demokratyczne Aten

a. zgromadzenie ludowe (eklezja)

- – demokracja bezpośrednia
- – obrady na Pnyksie
- – diety dla uczestników

b. Rada Pięciuset

- – wchodziło do niej po 50 obywateli z każdej fylli
- – odpowiadała za przygotowanie spraw do rozpatrzenia przez zgromadzenie ludowe

c. sąd ludowy (heliaja)

- – 6 tys. sędziów wybieranych na rok
- – rozstrzyganie sporów majątkowych i handlowych oraz rozstrzyganie spraw karnych

d. urzędy

- – losowanie jako sposób obsadzania urzędów
- – urzędnicy z wyboru – 10 strategów

IDEAŁ OBYWATELA

Mężczyzna czynnie i odpowiedzialnie uczestniczący w sprawowaniu władzy, chociażby przez zasiadanie w zgromadzeniu, i w każdej chwili gotowy do obrony ojczyzny.

Dziękuję za uwagę

